

Solymosi Tamás

Egyedül álmában szabad az ember

(Enyedi Ildikó új filmjéről)

A *Testről és Lélekről*, Enyedi Ildikó legújabb filmje, egy pszichológiai köntösbe öltöztetett, nem szokványos helyen játszódó, nem szokványos szerelmes történet, ami a címadó test és lélek kikerülhetetlen, ámde egymást pusztító kapcsolatáról szól. Arról, hogyan akadályozzuk saját magunk boldogulását, és hogyan jövünk rá arra, hogy mi is az, ami lényeges és fontos az életben. A film remek főszereplőivel és kiváló beállításával elnyeri a néző figyelmét és szeretetét, az első fél óra után el is feledkezik róla, hogy egy magyar filmet néz a szélesvásznon.

A *Testről és Lélekről* elhozta a berlini nemzetközi filmfesztivál legrangosabb díját, az Arany Medvét. Egyéb díjakat is nyert a film: az európai kritikusok díját a FIPRESCI-t, az ökumenikus zsűri és a berlini Morgen Post olvasói díját. Ez önmagában óriási elismerés a filmnek és szintúgy a rendezőjének, azonban nem ez volt a rendező munkásságának első díjazása. Enyedi rövidfilmekkel kezdte pályafutását, majd 1989-ban megrendezte első nagyjátékfilmjét. Az *én XX. századom* címet viselő, egyedülálló alkotás azonnal elnyerte az Arany Kamera-díjat Cannes-ban. A meseszerű és némafilmes jellemzőket felvonultató alkotás magának a filmnek állít emléket, tiszteletét fejezi ki a filmművészet iránt. Nem sokban mutat hasonlóságot a *Testről és Lélekről* filmjével, mégis az egyedi megközelítés és témaválasztás az, ami megkülönbözteti a magyar filmes termés nagy részétől, és ez az, ami mégis összeköti Enyedi filmjeit. A rendező a filmké-

szítés és forgatókönyvírás mellett, a magyar filmes világ egyik kulcsfigurája. 2001-ben a Magyar Filmszemlén elnökölt, az idei Titanic Nemzetközi Filmfesztivál pedig zsűritagjává választotta. A filmes szcénán kívül a sorozatgyártásba is belekóstolt 2013-ban a HBO kezein belül. Társrendezője volt a *Terápia* című sorozatnak, ami megelőlegezte a rendezőnő érdeklődését a pszichológia iránt. Ennek az érdeklődésnek a hatása érzékelhető a *Testről és Lélekről* című filmen. A korábbi filmjeiből nyert tapasztalatait felhasználva készítette el a kortárs magyar film egyik legkiemelkedőbb darabját. Enyedi Ildikó filmje párját ritkító remekmű. Nem csak a szakavatott zsűri körében lett sikeres, hanem a magyar közönség is kíváncsi a filmre. Nem véletlen, hogy ennyi hónap elteltével még mindig találkozhatunk a filmmel egyes mozik repertoárján. Ezt a filmet mindenkinek meg kellene nézni, és rádöbben, hogy a többi fesztiválsiker miatt a magyar film újra reneszánszát éli, amire büszkének kell lenni és támogatni azt. Valószínű, a helyenként morbid jelenetek csak hozzátesznek a film realitásához. Hogy másként lehetne bemutatni egy filmet, ami a vágóhídon játszódik? Pont ez adja a szerethetőségét. Hétköznapi emberek története ez a film, ugyanolyan unalmas embereké, mint mi vagyunk.

Megindító a főszereplők, Mária (Borbély Alexandra) és Endre (Morcsányi Géza) küzdelme saját magukért és egymásért, viszont a többi szereplő egysíkúra sikeredett. Vannak érdekes karakterek, akár az idős takarító, vagy az új fiú, akire rákenik a rablást, de mégis érdektelenek maradnak a nézőnek. Ezt a filmet mindenkinek tudom ajánlani, azonban fel kell készülni, hogy nem egy popcorn-mozira ül be a néző, ha ezt a filmet választja.

A film alapvetően szerelmes film, drámai elemekkel vegyítve. A szokványos műfaji besorolást már maga a helyszínválasztás is megkérdőjelezi. A forgatás egy valóságos vágóhídon történt, és ez kapta a központi helyet a filmben is, a többi szokványos (szereplők lakásai, éjszakai kisbolt) helyszín mellett. Felmerül a kérdés, hogy hogyan kapcsolódik az egész filmhez a vágóhíd. A főszereplők, Mária (Borbély Alexandra) és Endre (Morcsányi Géza) a munkájuk révén kapcsolódnak hozzá. A film legelején végignézzük, ahogy egy állatot levágnak a mészárszéken, véres és szomorú valóságában (ez a jelenet valójában megtörtént, ahogy a végfőcímben tudósítják a nézőt róla, azonban NEM a film kedvéért ölték meg az állatot, hanem a vágóhíd hétköznapijait rögzítette a kamera). Ez a jelenet akár fatalista jelleget is ölthet magára, elég,

ha a legvégén Mária öngyilkossági kísérletére gondolunk. Mária az újdonsült minőségellenőr, aki megtetszik Endrének, a kereskedelmi igazgatónak. Azonban mindketten a társadalom határmezsgyéjén élik életüket. Endre fél karjára béna, és elhatározta, hogy több kapcsolatot nem alakít ki. Az életével teljesen kibékülve éli szürke napjait. Ezzel szemben Mária lelki problémákkal küzd. Autisztikus tüneteket mutató viselkedése miatt kívülállónak, kizárótnak kezelik munkatársai. A két szereplő tulajdonságait felerősítik a lakásukban játszódó jelenetek. Az enteriőrök egy az egyben leképezik a tulajdonosuk lelkivilágát és küzdelmeit. Mária lakásában mindennek megvan a helye, állandó tisztaság van, és olyan, akár egy IKEA-katalógusból kihúzott lakás. A rendkényszerének és előre megtervezett életének tükröképe a lakás puritánsága és egyszerűsége. Ezzel szemben Endre otthona egy zavart, kaotikus elmét takar, olyat, aki beletörődött életébe, belefásult a hétköznapiakba. Az ő lakása sokkal színesebb, de egyikőjük lakása sem nevezhető barátságosnak, hívogatónak. Azonban a zárójelenetben, mikor a közös lakásukban látjuk a két főszereplőt, annak teljesen más a kisugárzása. Az a lakás egy reménytelen, szeretetet sugárzó hely, ahogy a lakói egymásra találtak és beteljesítették vágyaikat. Két személy története ez, akik önszántukból a társadalom peremére kerültek, és nem is érzik szükségét a visszatérésnek, azonban egymásban megtalálták azt, ami teljessé teheti életüket. A film története három szálon és három dimenzióban fut. A hétköznapi szintjén játszódó események egy gyenge krimiszál köré épülnek, ami tel-

jesen érdektelenné válik a néző számára. Igaz, hogy eseményeket alakító hatása van, katalizátorként működik a fő történetvonal beindulásához, de egyáltalán nem kiemelkedő. A vágóhídról elloptak egy bizonyos orvosságot, és a lopást az újonnan felvett nagyszájú alkalmazottra akarják kenni. Tipikus esete a red herringnek. Az új fiúra terelődik minden gyanú, azonban a lelkiismeret dolgozik az igazi tettesben és bevallja tettét Endrének. A lopás mellett itt ismerjük meg a vágóhíd többi alkalmazottját, és kialakul a szereplők közötti viszonyrendszer. Ez a szál a leggyengébb, de mégis hozzájárul a leglényegesebb cselekményhez, a két főszereplő kapcsolatának alakulásához. Ugyanis ennek az esetnek köszönhetően jönnek rá, hogy ugyanazokat álmodják éjszakánként. Itt következik a következő dimenzió a filmben, az álmok világa, ahol a két főszereplő a társadalmi, testi és lelki kötöttségeiktől megszabadulva igazán szabadok lehetnek együtt. Az álmukban szarvasként jelennek meg egy havas erdőben, ahol közösen keresnek ételmezt, együtt élnek minden hátráltató tényező nélkül. Ez az álomvilág, amit el akarnak érni szereplőink, hogy a valóságban is együtt lehessenek. Itt következik a harmadik dimenzió, egyben a film központi témája, a két főszereplő, Mária és Endre kapcsolatának alakulása. Az álommal ellentétben, a valóság kötöttségei gúzsba kötik a két szereplőt. Endre testi rokkantsága és Mária lelki problémái mintha kiegyensúlyoznák egymást. Endre nem képes fogni, érinteni béna karjával, Mária pedig irtózik mindenféle fizikai kontaktustól. Mindketten a saját korlátjaik áldozatai. Ezért is esik nehezükre egymással és a külvilággal

is kapcsolatot kialakítani. Azonban a vágóhídi pszichológus kivizsgálása összehozza a két elveszett embert, és álmaik révén összekapcsolódnak. Közös pontjuk, hogy ugyanazt álmodják, és másnap ezt beszélik meg. Endrére viszont a külvilág nyomása nehezedik, ezért próbálja megszakítani a kapcsolatát a lánnyal, de bármennyire is igyekszik, nem tudja kivenni a fejéből. A film csúcspontján, mikor a lány rezignált állapotában kész elvetni az életét saját keze által, megszólal az a bizonyos telefon, ami kettejük kapcsolatának bizonyítéka. Ez az a telefonhívás, ami megmenti a lány életét és beteljesíti vágyát. Azonban érdemes megvizsgálni egy másik eshetőséget is, ami lehet, hogy komorabb és sötétebb, de minden esély megvan rá, hogy valójában ez történt. Mi van, ha Mária azon a végzetes estén tényleg öngyilkos lett, és beigazolódott a film elején mutatott vérontás? Érdemes eljátszani a gondolattal, hogy a fürdőkád-jelenetet követő részek mind Mária vágyainak megjelenése. Mindaz, hogy megszólalt a telefon, hogy testi kapcsolat létesült köztük, hogy közös életet élnek egymással. Szerintem ezt erősíti az is, hogy az együtt eltöltött este után nem álmodtak együtt, nem álmodtak arról, ami összeköti őket, hogy szarvasok lennének. Az álom hiányának azonban két magyarázata lehet az én elképzelésem szerint. Az egyik, hogy a halott ember nem álmodik, és ezzel is megerősítették, hogy csak elképzelt eseményeket látunk a film végén, vagy épp ellenkezőleg, azért nem álmodtak, mivel beteljesültek vágyaik, és nem volt szükségük többé arra, hogy álmaikban találkozzanak, mivel minden visszatartó erő megszűnt kettejük kapcsolatában. Igazából az utóbbi elképzelés sokkal csábítóbb, és inkább megérdemelik a szereplők a happy endet, de mivel az egész film valószínűleg mutatta be kapcsolatukat, naivitás lenne abban hinni, hogy ilyen szép véget ért.

A mű irodalmi ihletés alapján született. Enyedit Nemes Nagy Ágnes *Védd meg* című versének 4 sora inspirálta, ahogy kiderül a rendezőnővel készített interjúból. Ez a négy sor nem a film történetét foglalja össze, csupán hangulatában hasonlít az elkészült filmhez. Az irodalmiság és költőiség a kifejező képekben és hangokban is megjelenik. A számos közeli, amit a film használ, mind arra szolgál, hogy a szereplők elszigeteltségét és különállóságát

mutassák meg a többi szereplőtől. Sokszor találkozunk Máriánál olyan felvételekkel, mikor visszatükröződő felületről mutatják az arcát, legszebben a kázinó bejárata előtti képsorok jelzik a nő távolságtartását a munkatársaitól és az őt körülvevő világtól. Ezt az abszurditást mutatja az is, hogy Mária felnőtt nő létére gyermekpszichológushoz jár. A két főszereplő remekül játssza a szerepét, Máriáról tényleg elhiszük, hogy járatlan a társas létezés formáiban, Endréről pedig lerí, hogy nem vár semmit az életétől és teljesen beletörődött az apátiával teli külön világába. Az irodalmi kontextus mellett érdemes párhuzamot vonni Jim Jarmusch *Paterson* című filmjével, ugyanis sokban hasonlítanak egymásra, annak ellenére, hogy semmi kapcsolódási pont nincs a két szerző és filmjeik között. Ahogy Jarmusch filmje is a hétköznapi hősről szól, úgy a *Testről és Lélekről* szereplői is nyárszolgák, akár mi is lehetnénk a történeteik főszereplői. Azért vonok párhuzamot a két film között, mert mind a kettő szerzőifilmes rendezőktől származik, olyanoktól, akik rajtahagyják lenyomatukat a filmjeiken, és sokszor az általános, mainstream vonulaton kívül helyezkednek el. Mégis mind a két szerzőnek sikerült a nagyközönséget megnyernie magának, nemcsak a filmfesztiválok díjait hozta el, hanem a mozis vetítéseken is sikert aratott. Ebben is rejlik a film érdekessége, hogy egyszerre tud szólni az átlag filmnézőnek, és a szakavatott, kritikus zsűrinek is.

